

Σαμανισμός

Henri Ellenberger (1905–1993), Sudhir Kakar (1938–)

Η ανακάλυψη στο Ισραήλ των λειψάνων μιας διακεκριμένης γυναικάς 12.000 ετών, μαζί με περισσότερα από εβδομήντα κελύφη χελώνας, σε έναν αρχαίο χώρο ταφής μέσα σε μια σπηλιά, τοποθετεί τις απαρχές της πρακτικής του σαμανισμού (shamanism) τουλάχιστον στο 10.000 π.Χ. Στη σύγχρονη ιστορία είναι σύνηθες να υποτιμάται η «ιατρική» που ασκούνταν από τις προεγγράμματες (κοινωνίες που δεν έχουν εφεύρει τη γραφή) και υπανάπτυκτες κοινωνίες. Παρ' όλα αυτά, ο ιστορικός της ψυχοδύναμικής πρακτικής Henri Ellenberger και ο Ινδός ψυχαναλυτής και ιστορικός Sudhir Kakar έδειξαν πώς αυτές οι πρακτικές επέφεραν θεραπεία και ανακούφιση, τόσο σε ψυχολογικό όσο και σε σωματικό επίπεδο, για τους ανθρώπους και τις κοινότητές τους.

Οι σαμανικές πρακτικές ήταν οι πρώτες ψυχοθεραπείες και ήταν επιτυχείς, επειδή λειτουργούσαν βασιζόμενες στην κοσμοθεωρία των κοινοτήτων τους. Δύο παραδείγματα θα μας βοηθήσουν να το κατανοήσουμε. Πολλές προεγγράμματες κοινωνίες πίστευαν ότι ένα άτομο αρρωσταίνει όταν η ψυχή αφήνει το σώμα, ίσως επειδή είχε κλαπεί. Η δουλειά του σαμάνου είναι να βρει την ψυχή και να την επαναφέρει στο σώμα. Στη Σιβηρία, ο σαμάνος μπορεί να χρειαστεί να ταξιδέψει στη χώρα των πνευμάτων για να βρει την ψυχή. Ενόσω είναι εκεί, ο σαμάνος μπορεί να διαπραγματευτεί με τα πνεύματα, να προσφέρει δώρα ή ακόμη και να παλέψει μαζί τους για την ψυχή, την οποία μετά επαναφέρει στο σώμα. Στη Λατινική Αμερική, ένας άνθρωπος που υποφέρει από *susto* (ισπανική λέξη που σημαίνει «τρόμος») έχει χάσει την ψυχή του λόγω του ότι έχει τρομοκρατηθεί ή γιατί βρίσκεται υπό τη μαγική επήρεια κακόβουλων ενεργειών και σκέψεων. Ο *curandero* μπορεί να κάνει μια δημόσια τελετουργική θεραπεία που περιλαμβάνει την προετοιμασία ενός ειδικού μείγματος λουλουδιών ή κόκκων που μένει στα ρούχα του ασθενούς τη νύχτα. Έπειτα, ο *curandero* σημειώνει ένα «μονοπάτι» με το ίδιο μείγμα, έτσι ώστε το πνεύμα να μπορεί να βρει τον δρόμο του και να επανέλθει στο σώμα του ανθρώπου.

Η σύνδεση ανάμεσα σε αυτές τις σαμανικές πρακτικές και στη σύγχρονη ψυχοθεραπεία βρίσκεται στην αποκατάσταση εκείνου που χάθηκε για τον ασθενή. Στην εποχή μας, ένας άνθρωπος μπορεί να θεωρηθεί αποξενωμένος ή ότι έχει χάσει το μυαλό του. Η δουλειά του θεραπευτή είναι να βρει τρόπους να επαναφέρει αυτό που έχει χαθεί.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΓΙΟΥΝΓΚΙΑΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (1913), ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ (1899), ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΣΥΝΔΡΟΜΑ (1904), Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΩΝ ΑΟΥΝΕΙΔΗ ΤΟΥ (1970)

Τρυπανισμός

Υπάρχουν στοιχεία ότι οι άνθρωποι τρυπάνιζαν (trephination), δηλαδή έκαναν τρύπες στα ανθρώπινα κρανία, τουλάχιστον από τη Νεολιθική εποχή. Το πρώτο στοιχείο που υποδηλώνει ότι η πρακτική ήταν αρχαία ήρθε από ένα κρανίο που ανασκάφηκε στο Περού τη δεκαετία του 1860. εκείνη την εποχή όμως οι Ευρωπαίοι αμφέβαλλαν για το αν η εν λόγω διαδικασία θα μπορούσε να έχει πραγματοποιηθεί από ιθαγενείς. Κατά τα επόμενα είκοσι χρόνια, βρέθηκαν περισσότερα στοιχεία που επιβεβαιώναν ότι η πρακτική ήταν ευρέως διαδεδομένη κατά την αρχαιότητα. Πράγματι, από τα 120 προϊστορικά κρανία που βρέθηκαν σε μια τοποθεσία ταφής στη νοτιοανατολική Γαλλία, τα οποία χρονολογούνται το 6500 π.Χ., τα 40 είχαν τρύπες τρυπανισμού. Αυτό που δεν ήταν σαφές ήταν ο λόγος για τον οποίο πραγματοποιούνταν ο τρυπανισμός.

Ιατρικά κείμενα από την αρχαία Ελλάδα περιελάμβαναν αναφορές της χρήσης τρυπανισμού για την αντιμετώπιση τραυμάτων της κεφαλής, και από την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ο Ρωμαίος ιατρός, χειρουργός και φιλόσοφος του 2ου αιώνα Γαληνός ανέφερε ότι ο τρυπανισμός είχε γίνει ο τυπικός τρόπος για απελευθέρωση της πίεσης του εγκεφάλου ή την αφαίρεση θραυσμάτων από έναν τραυματισμό. Από την ανακάλυψη του τρυπανισμένου κρανίου στο Περού και έπειτα, βρέθηκαν και άλλα τέτοια κρανία σε περιοχές ολόκληρης της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής.

Υπάρχει πληθώρα στοιχείων, που χρονολογούνται στην πρώιμη σύγχρονη Ευρώπη, τα οποία αποδεικνύουν ότι ο τρυπανισμός ήταν η κοινή χειρουργική πρακτική για την αντιμετώπιση των τραυμάτων της κεφαλής. Η πρακτική συνεχίστηκε, με πιο εξελιγμένα εργαλεία, μέχρι τον 19ο αιώνα. Εκείνη την εποχή, ήταν συνηθισμένο να πραγματοποιούνται τρυπανισμοί μέσα στο σπίτι. Σήμερα χρησιμοποιείται –αν και δεν λέγεται πια τρυπανισμός– για την αντιμετώπιση της ενδοκρανιας αιμορραγίας.

Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για τον λόγο για τον οποίο ο τρυπανισμός πραγματοποιούνταν στις προϊστορικές εποχές. Αν εξετάσουμε τα διαθέσιμα στοιχεία από νεότερες αναφορές, είναι πιθανόν ότι ο τρυπανισμός χρησιμοποιούνταν για την αντιμετώπιση κάποιων μορφών ψυχικών ασθενειών. Υπάρχουν αναφορές που χρονολογούνται από τον 12ο αιώνα,

στις οποίες η πρακτική συστηνόταν για την αντιμετώπιση της κατάθλιψης και των μανιακών επεισοδίων.

Η πιθανή χρήση μιας σωματικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση ψυχικών ασθενειών προανήγγειλε τις θεραπείες αιμορραγίας (bleeding) και καθαρισμού (rurg-ing), που ήταν συνηθισμένες για την παραφροσύνη στις αρχές της σύγχρονης περιόδου. Επίσης, προανήγγειλε τη χρήση λοβιστομάων (lobotomies) του 20ού αιώνα για την αντιμετώπιση σοβαρών ψυχικών ασθενειών.

ΒΛΕΠΕ ΕΠΙΣΗΜΑ Ψυχοχειρουργική (1935)

ΑΡΙΣΤΕΡΑ: Κρανίο κοριτσιού που επιβίωσε από τρυπανισμό, περ. 3500 π.Χ. ΔΕΞΙΑ: Η πρακτική του τρυπανισμού ήταν πασίγνωστη το 1494, όταν ο Ολλανδός ζωγράφος Hieronymus Bosch ζωγράφισε την Κοπή της πέτρας, επίσης γνωστή ως Η εξαγωγή της πέτρας της τρέλας.

Widderholt van hem kies

981. *Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brussel*

Χειρομαντεία

Παρ' όλο που κανείς δεν ξέρει το ακριβές ξεκίνημά της, η χειρομαντεία (palmistry or chiromancy) είναι ίσως το αρχαιότερο παράδειγμα της μακράς ανθρώπινης ιστορίας του «διαβάσματος» του φυσικού σώματος ως τρόπου κατανόησης του εαυτού και των άλλων. Η πίστη στη χειρομαντεία γεννήθηκε σε μια εποχή που υπήρχε μια πιο ολιστική άποψη για τη ζωή. Δηλαδή κάθε άνθρωπος θεωρούνταν ως μέρος του κύκλου της ζωής, που περιελάμβανε τον πνευματικό κόσμο, τον σωματικό κόσμο και την κοινότητα στην οποία ήταν μέλος. Δεδομένης αυτής της κοσμοθεωρίας, φαινόταν λογικό ότι το σώμα κάθε ανθρώπου θα περιείχε σημάδια αυτών των συνδέσεων. Δεν είναι γνωστό πότε εμφανίστηκε η χειρομαντεία, παρ' όλο που υποθετικές ιστορίες τοποθετούν τις ρίζες της στην Ινδία ή στην Κίνα, αλλά υπάρχουν ιστορικά στοιχεία της άσκησής της στην αρχαία Ελλάδα και στην Ινδία. Η χειρομαντεία είναι σχεδόν βέβαιο ότι είναι προγενέστερη της καταγεγραμμένης ιστορίας της. Σε ένα πρώτο επίπεδο, η χειρομαντεία θεωρεί ότι το χέρι είναι μια αλληγορία για το σύνολο του ατόμου και ότι τα χαρακτηριστικά του αντανακλούν την πνευματικότητα, την ψυχική και σωματική κατάσταση του ατόμου. Το διάβασμα της παλάμης σε αυτό το επίπεδο καθιστά δυνατό το να γνωρίσει κανείς τον χαρακτήρα του ατόμου, ακόμα και να μαντέψει τη μοίρα του. Σε ένα υψηλότερο επίπεδο, το χέρι είναι το σύμπαν σε ένα μικρόκοσμο· το χέρι, επομένως, συνδέει τις πνευματικές και φυσικές πτυχές του σύμπαντος με τον ρόλο και τη θέση της ανθρωπότητας μέσα σε αυτό. Ο φυσικός χαρακτήρας του χεριού –κηλίδες, γραμμές, ρυτίδες, χρώματα και ούτω καθεξής– συνδέεται με τους πλανήτες, τα άστρα και τους αριθμούς. Κάθε χαρακτηριστικό έχει νόημα, με διαφορετικές ερμηνείες ή αναγνώσεις για το δεξί και το αριστερό χέρι.

Πέρα από τη σημασία τους στη χειρομαντεία, τα χέρια έγιναν σπουδαίο ψυχολογικό εργαλείο της μνήμης. Κάθε μέρος του χεριού είχε μια διακριτή μνημονική λειτουργία, ξυπνώντας συγκεκριμένα είδη αναμνήσεων. Τυπικά, υπήρχε μια τάξη στις περιοχές ώστε οι συσχετίσεις να μπορούν να διαμορφωθούν ανάμεσα στην περιοχή και στην επιθυμητή ανάμνηση.

Αυτό που ήταν ιστορικά σημαντικό όσον αφορά στη χειρομαντεία είναι ότι έδωσε στους ανθρώπους την ευκαιρία να κατανοήσουν τον κόσμο και τη θέση τους μέσα σε αυτόν. Το χέρι και η ερμηνεία του λειτουργούσε ως μια πύλη για τον πνευματικό κόσμο, δείχνοντας παράλληλα και τον εσωτερικό χαρακτήρα του ατόμου. Αν και δεν είναι ψυχολογική με την αυστηρή έννοια, όντως εξυπηρετεί ως προπομπός της ψυχολογίας των ατομικών διαφορών.

ΒΑΣΙΕ ΕΠΙΣΗΣ Η φυσιογνωμική (1775), Η φρενολογία έρχεται στην Αμερική (1832), Σωματότυποι (1925)

Η χειρομάντισσα από τον Γάλλο ζωγράφο Charles-André van Loo, 18ος αιώνας.